

František Hrubín

PROMĚNA

ČESKOSLOVENSKÝ SPISOVATEL

1958

I 12192

1171/58

41809

Ms. e. 89296
X - 5712 - 58
FILOSOFICKÁ FAKULTA
Knihovni středisko
Brno, Grohova čis. 7

Proměna

*Icare, dixit, ubi es? Qua te regione
requiram?*

OVIDIUS

Ve světě, jenž je za onoho času,
na dlouhé exilium zanevřel
Daidalos, Touha po životě volném
pojmá ho a hryže srdce.
Domnívá se, že není jiné cesty
z vyhnanství nežli vzduch,
že jako volnost pro duši je vzduchem,
tak vzduch je duši volnosti.
Obrací ducha k neznámému umu
a počne měnit přírodu:
do řady klade pera, začínaje
nejmenším, při čemž za kratším jde dlouhé,
takže se zdá, že vyrázejí
na svahu.

Posmívají se mu lidé
tím, že tu o něm vůbec nevědí,
že nezří ho, i když je v jejich množství,
je pro ně ztracen tím, že jeho um
už od věků a navždy rozptýlil se

pod jejich čely, až v nich otupil
vnímání auktora, jenž bez ustání
před očima jim dokazuje
zázračné svoje nadání. On sám
též nevnímá je, nepočítá s nimi

Po viaduktu váhavě
přejíždí rychlík, z oken hledí
muži svlečení z kabátů
a ženy v lehkých letních šatech.
Tisícihlavým zástupům
na břehu pod keři a v mělké řece
na chvíli zakryl slunce kouř.

Daidalos, neviděný, netušený,
do řady dále pera pokládá,
podobně jako u pastýřských
varhánků, kde se k sobě řadí
nestejně dlouhé rourky z rákosu,
od malé k větší.

Černé bezy
nad štěrkem kvetou šedolisté.
Na nespočetných hromádkách
šatů, jež odložili lidé,
jako by z prachu kostí vybujel,
tu a tam spadlý kvíteček se bělá.

Hoch rozesmává partnera,
pouštěje jedním koutkem úst
jak bublinky klukovsky sprostá slova.
Oba dva sedí v řídké trávě
rozlezlé navigace. Starý muž,
od plavek dolů bílý jako z vosku,
nahoru opálený do modra,
jakoby ze dvou kusů složen,
je neforemný, jeho trup
je strašným rancem boulí, svalů.
Ten druhý, chlapec, ustavičně
do modrých trenýrek se sesouvá
a je ho stále méně, po stranách
zubaté páteře má dolíky,
jakoby vyleželé od křemelů.

Tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě,
v tu hypnotickou chvíli...

Daidalos

už pera váže lnem a dole
je voskem slepuje a složené
je zakřivuje, aby měla
podobu pravých ptačích perutí.
Netuší, v něm že je ten prostor,
ježž nutno přemoci, když chce se dopnout
volnosti. Ale on se děsí

prostoru v sobě, zdá se mu
víc nepřehledný nežli blankytná
pláň nebes. Popírá ten prostor
rozumem, z něhož dobývá svůj um.
A přizná-li si jej, pak jenom
co místo, které vyplnit až k mezím
jen stesk a touha mají právo.
Je-li to nekonečná poušť, buď sídlem
zoufalství, cizí však buď rozumu.
Tak volnost mylně větrí Daidalos.
Pozvedá hlavu, aby z nevzduší
vyhlížel vzduch, jenž stal se jeho touze
opojně viditelný blankytem.

Nevidí lidé Daidala. Ten zástup
mladých i starých, mužů, žen,
tu vyhublých, tam s podivnými tvary
břicha a ňader, v plavkách nápadných
i všedních, všichni, kromě dětí,
ti na kraji jen po kolena,
ti dále po pás stojí ve vodě
(neboť zde řeku můžeš přejít),
všichni si ruce opírají
v bok nebo o hyždě a dívají se
se sluncem v zádech po proudu.
Zdá se, že nic se pro ně neděje.

Tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě.

V tu přeludnou a hypnotickou chvíli
rád vzkřikl bych, hlas však se škrťí sám,
kdybich i vzkřikl, hlas můj by se nesl
k neviditelné straně luny —
tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě,
v tom odpoledním vedru na Štvanici,
když odložil jsem na kámen
noviny...

Na všem se tu drží
zahnědlý oblak kouře, propálený
sluncem skrz naskrz. Chlapec Ikaros
u otce stojí, tleská rukama.
Nevěda, že si hraje s vlastní zkázou,
hned palcem hněte žlutý vosk,
hned rozesmátý povyskočí, chytá
poletující pírkou, zvířená
těkavým větříkem, který se zdvihl
pod mostem u záchodku, s chladným
pachem

moče a vrbín. Ikaros
rozčilenému otci překáží
chlapeckou hrou v tom divuplném díle,
které má hmotu hmotou přemoci.

✓ Daidalos zručnou ruku naposled
přiložil k dílu. Zvedá hlavu.

Na viaduktu pomalu se sune
nákladní vlak a podle něho
běží muž v tričku, mává praporkem.

✓ Rychleji, stále rychleji vlak jede,
zadní vůz div že nevzlétne.

Muž v tričku zůstal stát a vůz ho sbírá
uprostřed tanečního pohybu.

S neviditelnou píšťalkou
strnule utkvěl na stupátku.

✓ Na obou křídlech Daidalos
vyvází tělo, utkví v modré výši.

Daidalos pod sebou však nevidí
to mrtvo městské neděle,
řeku, z níž vytlačují kalnou vodu
zástupy lidí, bez vůle se troucích
v zátahu červnového úpalu.

Daidalos nemá z toho vidět nic,
ale zří olivový háj a slaný
almiron, jenž se vlévá do moře,
rybáře vidí nad třaslavým prutem,
pastevce opřeného o hůl. Sladký vzduch
vdechne a zpět se snáší dolů.

Na zemi syna poučuje řka:
— Prostředkem musíš letět, Ikare,

přespříliš nízko kdybys letěl,
tu by ti voda zatěžkala křídla,
a kdybys letěl příliš vysoko,
sežehl by je oheň! Synáčku,
hleď středem letět! — Potom dá
synkovi návod k letu, jako ptáku
umělá křídla k pažím připevní.
A za té práce, za těch rad a výstrah
pot rosí tváře starcovy,
úzkost mu srdce rozechvívá.
Zulíbal svého synáčka
(nikdy už zulíbat ho nemá),
zdvihne se na křídlech a letí napřed.
O synka strach mu svírá prsa,
je mu jak ptáku, který do vzduchu
vyvedl mládě z vysokého hnízda.
Povzbuzuje ho: — Za mnou leť! —,
zaučuje ho v zhoubné umění,
mávaje křídly, ohlíží se stále.

✓ (Tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě.
V tu přeludnou a hypnotickou chvíli
z vrozené touhy po harmonii
pravědní představou chci zmizet všemu —
být stéblem, na němž hrají třpyty pěn,
jen být a zelenat se aspoň den

a jednou, když se z břehů vylil proud,
s ostatní trávou pod ním polehnout —
ten klamný souzvuk hned se ve mně bortí,
všechno v něm volá po travestii
v tu přeludnou a hypnotickou chvíli,
sedm let po Hirošimě,
vždyť zrovna teď jsem na kámen
odložil noviny, kde všichni,
mladí i staří, muži, ženy,
ti, kteří si tu opírají ruce
v bok nebo o hyždě a dívají se
po proudu, slunce za zády,
kde všichni četli, že...

Ikaros

radostně jal se vypínat svým letem,
a zlákan touhou po azurné výši,
zamířil k slunci.

Povlak kouře bere
dech z plic a visí temněrudý
nad řekou, slunce zakrývá
lhostejným lidem.

Daidalos

vzdušnosti sladké doušky loká,
smíšené s úzkostí (ó, kde je volnost,
po níž tak toužil! Náhlou nevolností

zrosily se mu vous a čelo). Lidé
ho nevidí pro příliš žhavé slunce,
dívají se jen po proudu
na páchnoucí a teplou vodu
s oblakem kouře. Mají před očima,
ač z toho nevnímají nic,
už všední kusy Daidalova umu,
tvůrčího mozku, jenž se rozpadl
v částice, utvářené do podoby
rachotících a žhavých lokomotiv,
letadel, které výška do stříbrna
nadarmo od všednosti očišťuje,
kluzáků, na něž vrhá se
sveřepé slunce všemi lesky.

Výš a výš vznáší se hoch Ikaros.
Prudkého slunce blízkost změkčuje mu
vosk, který k sobě poutá pera z křídel.
Najednou se vosk rozpustí,
pažemi bez křídel hoch mává,
nadarmo, vzduchu nabrat nemůže.
Chlapecká ústa, volající otce,
za zády množství zalkla se
špinavě lesklou vodou.

Starší muž,
ten dolů od plavek jak z vosku bílý,
nahoru opálený do modra,

jakoby ze dvou kusů složen,
s chraptivým smíchem vleče chlapce,
toho, jenž po stranách
zubaté páteře má dolíky,
jakoby vyleželé od křemelů,
vleče ho k vodě za krk, za nohy,
hoch sebou zmítá, ječí, volá:
— Nech si to, přece nejsem padavka! —
Tu muž z půl metru do vody ho pouští
hned na kraji na kamenité dno.
Hoch bez pohnutí, natažen
jen hekavě se směje, točí oči
za lesklým trupem lokomotivy.

Uprostřed mezi blankytem a zemí
Daidalos volá: — Kde jsi, Ikare?
Ikare, v kterou stranu tě mám hledat? —
Tak volá. A tu spatří na hladině
pera, jež slunce vytahuje z vln
v podobě lesklých čepelek a nožů,
z vln mezi těmi smrtelnými těly
zástupu, jenž se ani nepohnul.

Tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě.
V tu přeludnou a hypnotickou chvíli
z vrozené touhy po harmonii
vzpomínkou toužím zmizet všemu —

ty Dávná, kterou vidím u řek všech,
přiď ke mně, všechno žití někde nech,
sto bitev kdyby zrylo tento břeh,
sto let nebylo slyšet lidský vzdech,
rok co rok by se tráva zelená
těšila na tvá nahá kolena,
rok co rok šťovík čekal by tu, až
smějíc se jeho trpkost ochutnáš —
v tu přeludnou a hypnotickou chvíli
ten klamný souzvuk hned se ve mně bortí,
všechno v něm volá po travestii,
vždyť před chvílí jsem na kámen
odložil noviny, kde čtli jsme všichni,
ten zástup mladých, starých, mužů, žen,
kteří si ruce opírají
v bok nebo o hyždě a dívají se
se sluncem v zádech po proudu,
všichni jsme čtli, že včera kdesi
na naší rodné planetě
zkoušeli novou atomovou bombu.
Čtli jsme to všichni...

A v tu chvíli
Daidalos poznal, že už není otcem.

Na obrubě, jež zdobí mostní oblouk,
stavějí vřískající kluci
z kamenů věže. Střelci na břehu

už nemohou se dočkat, s křikem
kamením trefují se do věží,
jež nikdy nelze dostavět. A střely
se odrážejí od oblouku
nad hlavami a mezi rukama
těch malých bědujících stavitelů.

L
Daidalos poznal, že už není otcem.
Až za vesmír se rozprostřel
prostor v něm samém, znevážený jím,
prostor, jež zoufalý už nikdy nepřekoná.

V tu přeludnou a hypnotickou chvíli,
a přitom jasnou tak, až mrazivou,
ten zástup v řece, muži, ženy,
vně neteční jak figuriny z vosku,
tak mocně se mnou ve mně touží,
a já tak mocně toužím s nimi v nich
po přirozeném životě,
po přirozené smrti jednou,
po přirozeném žití, jako jsou
přirozené ty mléčné okolíky
černého bezu, raketa a míčky,
ležící vedle děvčete,
jež položilo krásnou hnědou ruku
na šedou trávu mezi kameny,

mé vousy, které drsně šustí
pod prsty, když si stírám ováda,
po přirozených lidech...

Daidalos
nedojde nikdy volnosti tou cestou.
I proklíná svůj vynález a um.

Neslyší lidé Daidala. Ten zástup
mladých i starých, mužů, žen,
ti na kraji jen po kolena,
ti dále po pás stojí ve vodě,
|| mne tisíckrát v to počítaje,
po rodu vychrtlého, otci, dědům
zavázaného pracovitostí,
navrch tak netečního, jenž se dívá
po proudu, zády k lávám slunce.
Z nás všech, jež vylila sem z kádě
předměstských čtvrtí letní neděle,
ne stejně každý za sebou,
ne stejně před sebou má života
(ó běda, v dobách Hirošimy
můžeme k smrti všichni mít
strašlivě stejně blízko, na vteřinu!),
|| ale nic neděje se bez nás...

Opodál

Daidalos kopá Ikarovi hrob.

Najednou hoch se zvedl z vody,
se starým jako o závod
šplhají se po navigaci vzhůru,
do dřepu sedají si u kočárku,
dělají nemluvnátku opičky,
muž v jeho ruce třese chrastítkem,
nejnevinnější říše křehkým žezlem,
hoch dělá stojku, čelem zarudlým
spouští se dolů po rukou,
nosem a ústy dotýká se trávy
a cosi hučí do země.

Tak se mi jeví svět v tu chvíli,
sedm let po Hirošimě.
Po jejích mrtvých běží planetou
třesení, které přešlo na nás,
to třesení však buď jen chvěním
železných pilin v poli magnetu,
který je pevný, buď jen chvěním
životů v mocném magnetickém poli
veškeré lidské naděje
a vůle držet v rovnováze
rozum a srdce...

Ikarií

nazvána byla ona země,
v níž syna pohřbil Daidalos.

(Kdo po nás dal by jméno Zemi?

